

Soittamisesta, pääsiäisestä ja pilleistä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kalenterikorttissa

Tämä oli onnen hankkimista. Oli varauduttava pahaan vastaan.

Pulmallisia pääsiäispillejä

Pekan Maijan pääsiäispillin soitto. Pääsiäispillit tehtiin järven rannalla kasvaneista ruohoista varsinkin pääsiäisen aikaan. Niillä kukin soitteli taitonsa mukaisesti. Joskus mainittu pilli ei soinnu muuta kuin sano: ”Nut”. Siinä alaku ja loppu.

Toiset sen kuuluvaisuutta oli tehostannu, sahanneet lehmän tai härän sarven sen verran poikki, et ruohopillin ulompi pää ol mahtunu sen sarven sissään. Se eläimen sarvi toimitti silloisissa oloissa rahmahvoinin kuulotorvee. Niinpä silloisissa olokpilliin päissä se sarvi tek iänen kummeemmaksi kuuluville tullessaan. Kielen liikkeet anto pillille eri värähtelymuotot. Pekan Maijan pääsiäispilli sano: ”Mut.”

Tuonlainen ruohosta tai ruisolesta tehty pilli ol uskomukselline taikaväline, jolla suur yleisö kylijä kierrellessään koitti saada parrainta onnea itelleen ja taloutelleen. Koitettiin aikaansaada toisille onnen mänettäminen soittamalla pilliä aikaisin aamulla. Se, joka ei ollu hereellä ja soittelemalla sotimassa sitä vastaan, ei saanut menestystä koko vuonna. Karja- ja yleisesti ottaen onnen tavoittelu ol pohjimmaine tarkoitus; suaha ympäristötaloissa toisijaan situttuva (pilattua, ”paskannettua”) soittelemalla ruokopillillä.

Pääsijäisen soittovälineisiin on kuulunu paikoin ainaki sellainen, joka on antanu iänen aina senlaiseen pattaan asti. Sen laijat on ollu halakinaiset, että sen kosketuksesta on tullut rämisevä ääni. Niin kertovat.

Häme

Valkealan pitäjän Saarennon kylän Pekan talon Vappu ol varanna piäsiäispillin, ruohosta, olesta tehty. On tapana soittaa pääsiäisyönä toisten kartanoilla. Pekan Vappukin ol männä omatekoisella olokpillillä toisten kartanolle lasin alle. Rupes soittamaan, ni se ei soinnu sen enemppää kuin sano vuan ”nyt”. Se soi kuin Pekan Vapun pilli nyt.

Kolehmainen, Valkiala, Häme

Soittotaito hinnalla millä hyvänsä

Pitkäperjantaina ottaa hän, joka haluaa kehittyä hyväksi soittoniekaksi, öylätin ehtoollispöydästä ja pitää siellä aina siksi, kunnes saa viiniä suuhunsa. Sitten ottaa hän sen pois pannen tallelle juhannusaattoon asti. Kun hän juhannusaattona menee kosken kuohujen keskellä olevalle kivelle soittimensa kanssa öylätti mukanaan, tulee paholainen. Kaupat tehdään, miten kukin. Vahvistukseksi saa paholainen öylätin. Silloin on hän kehityskelpoinen soittoniekka etsien eikä löytäen vertaansa, sillä hän on paholaisen opetettavana.

Taipale, Käkisalmen Karjala 1914

Joka haluaa itselleen kaunista lauluääntä, niin sen pitää kovasti laulaa pitkäperjantaina. Paholainen näet sillä keinoin auttaa kalliina päivänä laulamaan.

Koutokki, Akonlahti, Uhtua 1901

Pääsiäispilliperinteitä

Pääsiäisaamuna lapset juoksevat kello tai pilli käsisi ympärillä.

Valkeala, Kymenlaakso 1895

Pääsiäisyönä kello 12 lapset meni soittamaan pillillä talojen ikkunoiden alle.

Etelä-Karjala 1935

Pääsiäisen yöllä kello 12 lapset menivät soittamaan kukkopillillä talojen ikkunoihin alle.

Vuoksenranta, Valkjärvi 1935

Lähdettiin kiireesti pakoon soittamisen jälkeen, ettei kukaan huomaa, kuka soitti. Mikä tahansa kello tai rämisevä padankansi passas.

Pääsiäisaamuna menttiin karjamaille. Siellä ammuttiin ja puhallettiin torveen. Sitten eivät sudet tulisi karjan kimppuun.

kertoja syntynyt 1854, Suomenniemi, Etelä-Savo 1939

Pääsiäisenä varhain aamulla paukutellaan pyssyllä ja soitetaan torvea katolla. Sillä keinoin pelotellaan susia.

Antrea, Viipurin lääni (Suomen Kuvalehti) 1874

Pääsiäisaamuna juostiin kilpaa, kuka ensin ennätti kolmen tien haaraan ja soitettiin siinä torvella karjan onneksi.

Mäntyharju, Keski-Suomi 1935

Pääsiäisaamuna herätettiin väki ylös soittamalla kelloja ja pilliä.

August Vanonen, syntynyt 1854, Mäntyharju 1939

Pääsiäisaamuna läävän katolle pillillä tai lehmän kellolla soittamaan.

Uusikirkko, Viipurin lääni 1903

Ennen oli tapana mennä pääsiäisaamuna soittamaan ja piti mennä semmosen huonen katolle, joka oli kolme kertaa muutettu ja missä oli pidetty vainaita.

Siellä sitten myöskin kuunneltiin. Jos kuului pahojen rääkymistä, raatelivat sudet ihmisiä. Jos kuului susien ulvomista, siellä päin söivät sudet lemmiä jne.

Kivennapa, Viipurin lääni

Yksi emäntä meni aina pääsiäisaamuna varhain isolle kukkulalle soittamaan pukinsarvea.

Ruponen Matti, Antrea, Viipurin lääni 1938

Talon nuoriväki piti vahtia katolla. Jos kuultiin rullien tulevan, soitettiin tai rämistettiin, et ne pakenis.

Laukaa, Keski-Suomi 1935

Noustiin varhain katsomaan, kun aurinko ilosta hyppi ja varhain soiteltiin tuohitorvella tottoa. Noidat lensi, mut papin tai kirkon yli ei voinu, ku putos.

Jääski, Viipurin lääni 1938

Kakkimista pilleillä ja kelloilla

Ollut tapana pääsiäisyönä ”paskantaa kyliä” herättämällä ihmisiä lehmänkelloilla.

Etelä-Savo 1939

Pääsiäisaamuna tullaan paikasta toiseen soittamaan ”paskantamaan paimenta”.

Juva, Etelä-Savo 1898

Taiat menevät hukkaan, jos pääsiäisyönä herätetään ”paskataan” ennen einettä.

Saarijärvi, Keski-Suomi

Soitettiin ”paskakelloja”.

Etelä-Savo 1937

Pääsiäisaattoiltana pimeällä kuljetaan talosta toiseen. Mukana on niin paljon ihmisiä, kuin mukaan karttuu. Mennään hiljaa talon pihaan. Pienellä kellolla herätetään, isolla sitte vammaututtaa. Jos talonväki herää, se lähtee takaa ajamaan, ei kuitenkaan aivan tosissaan. Kuljetaan niin pitkälle, kuin jaksetaan tulla takaisin.

Konnevesi, Keski-Suomi 1936

Kakkiaiset. Kakkiaisiksi sanottiin nuoria ihmisiä, miehiä ja naisia, jotka pääsiäisen vastaisena yönä soittivat minkä tahansa eläimen kelloja naapuriensa porstuassa. Ne, jotka ennen ehtivät soittamaan, saivat kakituksi sen talon asukkaat, missä soittivat.

Saarijärvi, Keski-Suomi 1933

Pääsiäisaamuna koettaa jokainen herätä ensiksi ylös. Se, joka ensiksi herää, soittelee kellolla tai pillillä kaikki muut hereille, paskantaa muut.

Joka ensiksi herää, on hänen mentävä takaperin ja silmät ummes navettaan, etsittävä sonni ja koeteltava munia, että keväällä löytää linnunmunia. Taikaa tekevät vielä joka paikassa Mäntyharjulla.

Mäntyharju, Keski-Suomi 1936

Illalla viime töikseen emännät kiersivät navetan kahdesti myötöpäivään ja kerran vastapäivään. Pääsiäisaamulla tehtiin samalla tavalla, kellot vyöliinassa. Sitten kellot lehmien kaulaan, jotta sai kuulla sen navetasta ennen, ku nuor väki nousi.

Paulaharju, Hailuoto 1912

Kello kaulaan varhain pääsiäisaamuna. ”Jopa kello paskanti nyt”, kun makuulle kuului. Akkunalle pantiin leipää, jotta siitä heti haukattiin, kun herättiin, jotta kello ei saanut paskantaa.

Paulaharju, Puolanka 1015

Pääsiäistä vietettiin neljä päivää. Ensimmäistä pyhää sanottiin santtipyhäksi. Aamulla nuoret kulkivat pitkin kyliä ja soittelivat kelloilla. Se oli mies, joka aikaisemmin kerkisi soittelemaan.

Ensimmäisenä pääsiäispäivän aamuna käydään soittamassa naapureiden akkunalla aisa-, hevosen-, lehmän ym. kelloilla. Taian tarkoituksena on estää nuorten kasvaminen sinä vuonna. Taika menettää tehonsa, jos talonväki ehtii ennen kellojen soittoa nauttia einettä.

Saarijärvi, Keski-Suomi

Karjankellojen soittoa pääsiäisyönä

Se, joka pääsiäisaamuna ehtii ylös ja soittaa kelloa, on koko vuoden talon onnellisin henkilö.

Pääsiäisyönä hyvät hengettäret ovat liikkeellä, niin voivat ne viedä mukanaan taivaaseen seuraavan vuoden toivomukset, jotka tämän kellonsoiton muodossa esitetään.

Lyyli Karhu, Lievestuore, Pohjois-Savo, 1936

Ken pääsiäisenä puolenyön jälkeen ehti ennemmin kelloa soittamaan toisten ikkunan alle, hän sai ensimmäiseksi kesätyöt tehdyksi.

Heinola, Häme 1913

Pääsiäisaamuna soitettiin läävän katolla aina lehmänkelloja. Kelloja piti olla niin monta, kuin lehmiäkin. Sitten ei karjalle sattunut mitään vahinkoa kesän aikana; eivät sudet ja karhut repineet, eikä pahat silmät silmänneet. Läävän peräseinäl tehtiin tervalla iso risti. Sitten ei piru ja noidat uskaltaneet tulla sisälle.

Koivisto, Viipurin lääni 1936

Pääsiäisen vastaisena iltana emäntä toi lehmänkellon pirttiin takan korvalle lämpenemään. Pisti siihen ampiaispesää, käärmeen nahkaa ja suoloja. Kiersi sitten pääsiäisaamuna navetan kolmesti, satoi kellon lehmän kaulaan ja sanoi:”Muista tulla kesällä kotiin.”

Ku soitettiin kelloilla varhain pääsiäisaamuna, lehmät tuli kotiin kesäisin aikasin, eivät jääneet yöksi metsään, eivät eksyneet paimenista. Ei karhut, eikä sudet koskeneet.

Koivisto, Viipurin lääni 1936

Kellokkaalle kello peäsiäisoamuna. Peäsiäisämmä tuo kellon. Kekrinä tai pyhämiestenpäivänä kello pitää poistaa.

Sylvi Karvonen, synt. 1916, Kuusamo 1950

Pääsiäisaamuna soitettiin kelloja ”pääsiäiskellot”. Jos ei kelloja ollut, lyötiin pellin kappaleisiin yms.

Kerttu Lampi, 66 v. Joutsa, Häme 1935

Nukuttiin lehmänkello tyynyn alla.

Mäntyharju, Keski-Suomi 1936

Luumäel kaik kylä lapset kerräytyit talojen ikkunoiden alle soittama kelloloi. Toisis talois oltiin niin äkäsii, ettei uskallettu mennä soittamaan.

1935

Kellojen soittajat juoksivat talon ympäri niin kauan, et saivat talon väen ylös. Välistä tulivat tupaan ja soittivat korvan juures, jos ei muuten heränt. Tapaa ei ollut Koivistolla, olen kysellyt.

Säkkijärvi 1938

Soitetaan läävän oven ulkopuolella lehmänkelloa. Se eläin, joka silloin innuu, häviää sinä vuonna.

Frans Taipale, Ilmajoki 1914